

Pirjo Hakuni:

KIRKONKELLOJEN SOITTO VESILAHDESSA, TAUSTAA JA NYKYPÄIVÄÄ

Kansanperinteen, erityisesti kansanmusiikin harjoitusaine (I ja II) humanististen tieteiden kandidaatin tutkintoa varten Tampereen yliopistossa marraskuussa 1981.

SISÄLLYS

1. Johdanto
2. Kirkonkello soittimena
3. Vesilahden kirkonkellot ja niiden soittotavat
4. Kirkonkellojen soiton yleistä historiallista taustaa
5. Kellonsoittajat
  - 5.1. Yleistä historiallista taustaa
  - 5.2. Kellonsoittajat Vesilahdessa
6. Vesilahdessa kirkonkelloilla soitettavat soitot
  - 6.1. Pyhänviettoon liittyvät soitot
    - 6.1.1. Ehtookellot
    - 6.1.2. Huomenkellot
    - 6.1.3. Yhteensoitto
    - 6.1.4. Loppusoitto
  - 6.2. Kuolemantapaukseen liittyvät soitot
    - 6.2.1. Sanomakellot eli kuolinkellot
    - 6.2.2. Saattokellot
  - 6.3. 1900-luvulla poisjääneitä soittoja
7. Kirkonkellojen soiton merkityksestä ja arvostuksesta yhteisössään
8. Lähteet

Kelloruno Rymättylän kirkon-
kellosta:

”Äänelläni huutelen
kansaa Herran huoneeseen,
äänelläni herätän,
kansaa uuteen elämään,
äänelläni nukutan,
kaikki viimein hautahan.”
(Kuuliala, s. 30.)

1. JOHDANTO

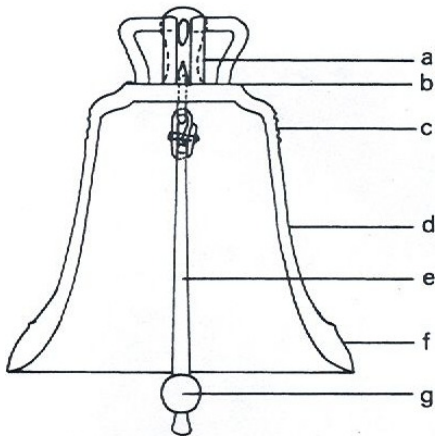
Kirkonkellojen soitto on elänyt keskiajalta näihin päiviin asti kristillisen kirkon tapaperinteessä. Soittojen tehtävä on nykyään ensisijaisesti käytännöllispäämääräinen, kutsuva tai ilmoittava, kuten yllä oleva kellorunokin antaa ymmärtää. Mutta kellojen metallinen sointi tarjoaa myös muita ärsykeitä, vaikutelmia ja tunnelmia. Välineeksi tarvitaan soitin, kirkonkello, johon on valettu tietty sointi. Kellojen sävelet ovat inspiroineet niin kansan- kuin taidemusiikinkin säveltäjiä tekemään niiden pohjalta musiikkiteoksia tai sovituksia. Kirkonkellojen soitossa musiikillinen tekijä toimii kuitenkin vain välineenä, tavan sisällöllisen tarkoituksen ja päämäärän perilleviejänä.

Tässä esityksessä tarkastellaan kirkonkellojen soittoa pienessä maaseutuseurakunnassa ensisijaisesti 1900-luvulla tavan yleistä etähistoriallista taustaa vasten. Paikallinen lähdeaineisto perustuu

suurimmalta osaltaan kahden entisen sekä nykyisen kellonsoittajan – kolmen perinteenkannattajan – vapaamuotoisiin haastatteluihin, joita on täydennetty arkistolähteistä saaduilla tiedoilla. Suomessa ei ole tehty kirkonkellojen soitosta koko maata kattavaa tieteellistä tutkimusta; muualta Euroopasta niitä tunnetaan. Varsinkin ruotsalainen Nils-Arvid Bringéuksen tutkimus Klockringningsleden i Sverige on antanut näkökulmia tämänkin esityksen rakentamisessa. Työn tarkoituksena on kartoittaa vesilahtelainen kirkonkellojen soittotyö, sen olennaiset ominaisuudet. Tarkastelutapa on edelleen elävää perinnettä historiallisesti kuvaileva.

2. KIRKONKELLO SOITTIMENA

”Kello on kaikkien niiden metalliseoksista valmistettujen astiaidiofonien yleisnimitys, joissa värähtely on voimakkainta soittimen lyöntirenkaan alueella ja heikointa kannan alueella” (Otavan iso musiikkitietosanakirja 3, s.v. kello). Värähtelevänä osana on soittimen koko massa. Kellon osat ovat seuraavassa kuvassa:

a = kruunu	e = kielivarsi
b = laatta	f = lyöntirengas
c = kanta	g = kielen pallo
d = runko	

(Otavan iso musiikkitietosanakirja, s.v. kello)

Sachs & Hornbostelin soitinluokitusjärjestelmässä kirkonkellot kuuluvat lyönti-idiofoneihin ja edelleen perkussioidiofoneihin, joita lyödään soimattomalla esineellä tai soimatonta esinettä vasten. (Soitinten luokitusjärjestelmä, Musiikki 1974: 1 – 4, s. 25.) Kelloa voidaan soittaa joko lyömällä kieltä kellon laitaan tai heiluttamalla koko kelloa, jolloin sekä kello että kieli liikkuvat.

Kellojen sointi on vaikea määritellä; lyöntiääni kuuluu voimakkaana, mutta lyhytaikaisena kielen lyödessä lyöntirenkaaseen. Pohjasävel soi oktaavia matalammalta bordunamaisena ja korva aistii pohjasävelen kellon pääsäveleksi. Kellon pääsävel on riippuvainen sen koosta, paksuudesta ja valmistuaineesta. Kirkonkello tuottaa sitä soittaessa sen äänen mikä siihen on valettu. Jos sointia tai viritystä halutaan muuttaa valun jälkeen, on kellojen profiilia sorvattava. (Otavan iso musiikkitietosanakirja, s.v. kello.) Soittaja voi manuaalisessa soitossa säädellä rytmiä, nopeutta ja lyönnin voimakkuutta ja näin välittää kuulijoille tiettyjä merkityksiä tai tunnelmia. Kirkonkellojen ääni voidaan kokea vaikkapa ”musiikkina esi-isiltä”, koska se edustaa elävänä halki vuosisatojen säilynyttä kirkollista perinnettä. (Salonen, Eino, haastattelu.)

3. VESILAHDEN KIRKONKELLON JA NIIDEN SOITTOTAVAT

Hämeen läänissä sijaitseva Vesilahden seurakunta mainitaan itsenäisenä ensi kerran vuonna 1346. Tätä vuotta pidetään seurakunnan perustamisvuotena. Kunnioitettavan iän saavuttaneen seurakunnan jäsenmäärä oli vuoden 1981 alussa 2920 henkeä (Vesilahden seurakunnan jäsenrekisteri, VKA). Varmat tiedot seurakunnan vanhimmista kellotapuleista ja kirkonkelloista puuttuvat. Nykyinen kellotapuli on rakennettu vuonna 1782. Se sijaitsee kirkon vierellä maantien kirkosta erottamana, kolminivelisenä, puurakenteisena, sopusuhtaisena kansantaiteen ilmentymänä. Tapuli lienee rakennettu samassa paikassa olleen rappeutuneen tilalle. Tämän uuden ja nykyisen rakentajasta ei ole mitään tietoa. (Arajärvi, s. 507.) Tapulissa riippuu kaksi kelloa, suuri ja pieni kello. Niiden metallikoostumuksesta ei ole paikallisissa arkistoissa säilynyt selvitystä. Suurempi kello on valettu Turussa vasta 10 vuotta tapulin valmistumisen jälkeen. Kellossa on teksti: ”Kaller tilhopa menigheten; församler alla landsens inbyggare til Herrans Faders Guds Huus. Denna klocka tilhörer Vesilax sockens

moderkyrka och är omgjuten år 1792 i Åbo af N. Thunström”. Pienempi kello on noudettu Pietarista vuonna 1810 edeltäjän haljettua. (Tallgrenin päiväkirja 21.1.1807) Pikkukellon laidassa on informoiva kirjoitus: ”Tämä on Vesilahden emäkirkon kello, ostettu vuonna 1810, köpt i St. Petersburg”.

Kellot riippuvat vahvasti raudoitettussa puurankenteisessa akselissa vapaasti heiluvina. Kummankin yläpuolelle on akseliin raudoitettu vahva lankku, jota painamalla eli polkemalla alaspäin kellon saa heilumaan. Kummankin kellon kieleen on sidottu naru, josta vetämällä ja lyömällä kieltä kellon laitaan kellon saa soimaan. Vesilahdessa soitettiin kirkonkelloja polkemalla aina vuoteen 1957 saakka. Varsinaisen polkusoiton ohella käytettiin tietyissä tilanteissa myös narusta vetämistä, jota kutsuttiin kläppäämiseksi. Varsinkin pikkukellon soitossa saatettiin tyytyä kläppäämiseen, vaikka isokelloa poljettiin. Poljettaessa kelloja pyrittiin heiluttamaan noin 60 asteen kulmassa. Vanhin soittotapa vaati aina kaksi soittajaa, mikäli soitettiin molemmilla kelloilla. Kellot riippuvat vierekkäin niin lähellä toisiaan, että naruista vedettäessä yhden soittajan on mahdollista hoitaa molempien kellojen soitto yhtäaikaaisesti. Polkemisesta luovuttiin aikanaan useasta eri syystä. Epäiltiin, että kellotapulien vanhat rakenteet eivät kestä polkemisesta aiheutuvaa räsitystä, ja kellojen arveltiin myös kuluvan liikaa. (Salonen, Eino, haastattelu.) Asiantuntijat sanovat asian kuitenkin olevan päinvastoin. Kläppättäessä lyödään usein liian lujaa ja epäsäännöllisesti, mutta kelloa heilutettaessa putoaa kieli omalla painollaan kellon laitaan. (Kuorikoski, s. 56) Aikanaan Vesilahdessa keskusteltiin monissa seurakunnissa toteutetusta kellojensoiton sähköistämisestä, mutta se todettiin pienen seurakunnan maksukyvyille ylivoimaiseksi. (Salonen, Eino, haastattelu.) Perinteen vaalijat kiittävät ratkaisua ja elättävät toivoa, että polkemiseenkin voitaisiin palata. Nykyinen soittotapa, jossa kellon kieleen kiinnitetystä narusta vedetään kieltä kellon laitaan, antaa vaimeamman äänen, joka seurakuntalaisten mielestä ei kuulu riittävän etäälle. Käsite kläppäys on myös muuttanut merkitystään. Nykyisessä soittotavassa se merkitsee äänellisesti hiljaisempaa, nopeata lyöntiä, kun varsinainen soittolyönti lyödään voimakkaasti. (Salonen, Esko, haastattelu.)

Poljettaessa ei kellojensoiton rytmiin tai tempoon voinut paljoa vaikuttaa. Kun kello oli saatu vauhtiin, se heilui omalla massallaan tietyssä vauhdissa. Narusta vedettäessä tempoa voidaan muuttaa ja tuoda sillä vivahde-eroja eri soittoihin. Kullakin soittajalla on oma temponsa, mutta kaikkien haastateltujen kuvauksen mukaan on erotettavissa kolmea eritempoista soittoa. Harvassa soitossa lyöntien välinen aika on noin 8 – 10 sekuntia, keskinopeassa soitossa noin 5 – 6 sekuntia ja nopeassa soitossa lyönnit

seuraavat toisiaan 2 – 3 sekunnin väliajoin. (Salonen, Eino; Kylliäinen; Salonen, Esko, haastattelu.) Harvalla soittajalla kuitenkin on sekuntikelloa mukanaan tapulissa, enimmäkseen lyödään vaistonvaraisesti ”niin kuin on totuttu ja hyvältä tuntuu”. Vanhana, perinteisenä vesilahtelaisena pidetään reipastempoista, voimakasta soittoa. (Salonen, Eino, haastattelu.) Tilapäisille soittajille on suositeltu tempomittariksi esimerkiksi yhtä tapulin lasiruutua, joka rämisee lyönnin jälkeen ääniaaltojen vaikutuksesta melkoisesti. Kun ruutu vaimenee, on aika lyödä seuraava lyönti. (Kylliäinen, haastattelu.) Tempon pitäminen tasaisena oli kaikkien perinteenkannattajien mielestä taito, joka edellyttää ihmiseltä ”ainakin jonkinlaista musikaalisuutta, ehkä rytmitajua”. (Salonen, Eino; Kylliäinen, haastattelu.) Samaa on päätyntä J.F. Kuorikoskikin todetessaan: ”Kirkonkellojen soitto riippuu hyvin suuressa määrässä kellonsoittajasta, jonka takia tähän tehtävään on koetettava saada tosi vakaita, tunnollisia ja samalla musikaalisia henkilöitä, sillä tässä on kysymys soittokoneesta, jota ei kuka tahansa voi kauniisti soittaa.” (Kuorikoski, s. 57.)

Mitkä sävelet syntyvät, kun Vesilahden kirkonkellot soivat? Entinen kellonsoittaja sanoo tapailleensa säveliä harmonin avulla, mutta oikeita ei ole löytynyt (Salonen, Eino, haastattelu). Seurakunnan kanttorin mukaan kellojen pääsävelet ovat yksiviivainen f (suuremman kellon) ja yksiviivainen as (pikkukellon), joten ne tuottavat soidessaan mollisointuisen pienen terssin. (Ventelä, puhelinhaastattelu.)

4. KIRKONKELLOJEN SOITON YLEISTÄ HISTORIALLISTA TAUSTAA

Kirkonkellot tulivat käyttöön 600-luvulla ja levisivät 1000-luvulle tultaessa kaikkialle katoliseen maailmaan. Suomessakin niitä lienee käytetty yhtä kauan kuin täällä on ollut kirkkojakin. (Lempiäinen 1974, s. 225.) Varhaisimmista kirkonkelloistamme ja niiden soittotavoista historia kertoo niukasti, mutta keskiajalta säilynyt Turun tuomiokirkon lukkarisääntö antaa yksityiskohtaiset ohjeet kellojensoiton ajankohdista vuodenaikojen ja tilaisuuksien mukaan; lisäksi määrätään, mitä kelloa lukkarin kulloinkin on soitettava. (Cederberg, s. 220 – 223.) Turun kellojensoittotavat ovat luonnollisesti muodostuneet muualla Euroopassa vallinneiden tapojen mukaan. Suomessa ne taas ovat

olleet auktoriteettiasemassa olemalla mallina tälle kirkolliselle tapakokonaisuudelle eri seurakunnissa. Saivathan useimmat Suomen papit koulutuksensa Turussa ja veivät tietoja ja tapoja muualle maahan.

Katolisena aikana kellojen soitolla oli tärkeä tehtävä nimenomaan rukoushetkien ja messujen juhlistamisessa. Kellot olivat pyhiä esineitä, *res sacrae*. Niitä soitettiin Jumalan, Neitsyt Maarian tai pyhimysten kunniaksi ja kiitokseksi, niillä annettiin merkki jumalanpalvelusten alkamisesta ja päättymisestä. (Cederberg, s. 220-223.) Turun säännöissä, joissa nämä kaikki soitot määrättiin lukkarin toimenkuvaan kuuluviksi, ei ole mitään mainintaa kuolinkelloista. Tämä viittaa siihen muista maista tunnettuun tietoon, että omaiset saivat huolehtia vainajan muistoksi soitettavista kelloista, joiden vanhoista yksittäispiirteistä ei ole tietoa. (Kuuliala, s. 39.) Kuolinkelloja soitettiin vainajan parhaaksi; keskiaikaisen käsityksen mukaan kellojen ääni karkoitti pahoja henkiä sieltä, minne niiden ääni kantautui. Soitolla katsottiin myös voitavan vaikuttaa vainajan tuonpuoleiseen olotilaan. Vielä sairaan eläessäkin saatettiin soittaa hänen hyväkseen. (Cederberg, s. 220-223; Lempiäinen 1974, s. 225.) Ihmisten mielissä kellojensoitossa täten ilmeni taikauksovaisiakin piirteitä.

Uskonpuhdistajat eivät yksinkertaistaessaan tapoja ja karsiessaan pakanallisia piirteitä jumalanpalvelusmenoista halunneet poistaa kirkonkellojen soittoa. Mutta soittojen tarkoitus muutti luonnettaan. Paavali Juusteenin statuutissa vuodelta 1573 määritellään lukkarin virkatehtävät edelleen keskiaikaisen mallin mukaisesti, mutta uuden opin edustajat antoivat soitolle ensisijaisesti käytännöllisen merkityksen. Kellot tiedottivat palveluksista ja kehottivat kuulijoita rukoukseen ja kilvoitteluun. (Lempiäinen 1974, s. 226.) Paavali Juusteenin lukkarilaki palveli pitkään 1600-luvulle, ja myöhemminkin se liitettiin usein huomattavasti myöhempien aikojen lukkarisääntöihin. (Sandholm, s. 33.)

Uusia säädöksiä toi tullessaan kuninkaallinen asetus vuonna 1664, joka salli kuolemantapausten yhteydessä neljä eri soittoa: kuolinkellot, soiton päivää ennen hautausta, hautauksen yhteydessä ja sen jälkeen, kun ruumis oli kätkeyty maahan. Näitä soittoja ei saanut pitkittää yli puolen tunnin. Kirckolaki ja Ordningi vuodelta 1686 määräsi puolestaan, että lukkarin ”pitä murhen pitämän soittamisest ja kläppämisest custakin ajallans”. Ennen kutakin jumalanpalvelusta (aamu-, päivä-, ilta- ja viikkopalvelusta) oli soitettava kahdesti, tunnin tai puolen tunnin väliajoin. (KL 1686 II, 4 – 7 §.) Lisäksi sekä kaupungeissa että maalla oli kläpättävä kaikkina arkipäivinä aamuin ja illoin, jotta kansaa

muistutettaisiin rukoilemaan Jumalalta siunausta, varjelusta esivallalle, rauhaa ja lepoa sekä autuaallista loppua. (KL 1686 XII, 3 §.)

Kuolleitten jälkeen määrättiin soittamaan siten kuin kunkin vainajan sääty ja tila edellyttää, ”ei jongun taickauxen tähden, waan sillä ilmoitta sen cuollen eri eli tääldä poislähdendötä ja ylöskehoitta christilisiä ajatuxia cuolewaisest menosta nijden tykönä cuin elämään jälken jääneet owat”, kuten Antero Warelius on asian ilmaissut (Saatanto Tuonelaan, s. 27).

Kellojen soitto oli omaisille maksullista; ainoastaan piispoille, papeille, kirkonpalvelijoille ym. kirkollisille työntekijöille suotin ilmaiset soitot. Soittomaksu määräytyi soiton pituuden mukaan: varakkaimmat pystyivät kustantamaan pitemmät soitot. Asia on aiheuttanut katkeruuttakin kansan keskuudessa, ovathan säätyerot korostuneet kuuluvalla tavalla kuoleman kohdatessa. Pitäjänkokoukset ovat joutuneet pohtimaan asiaan liittyviä ongelmia, ja useissa pitäjissä on pyritty poistamaan kellomaksuja. (Kuuliala, s. 68-71.)

Kirkkolain säädösten ohella hiippakunnalliset ja paikalliset tavat loivat Ruotsin vallan aikana varsin rikkaan soittokäytännön Suomessa. Autonomian ajan alkupuolella tavallisimmat säännölliset soitot olivat soitot jumalanpalvelusten yhteydessä, arkiamu- ja iltasoitot – joko ympäri vuoden tai vain valoisana vuodenaikana – ehtookellot lauantaisin ja pyhien aattoina sekä edellä mainitut neljä hautaussoittoa. (Jalkanen, s. 185.) Myöhempinä aikoina ei kirkon johdon taholta ole soittotapoihin paljon puututtu. Vanha traditio on saanut jatkua omilla ehdoillaan. Perinteestä on kirjallisten ohjeiden puuttuessa tullut suullisesti polvesta polveen siirtyvää, jolloin on syntynyt paikkakuntaakohtaisia erityispiirteitä. (Kuuliala, s. 51.)

5. KELLONSOITTAJAT

5.1. Yleistä historiallista taustaa

Turun lukkarisääntö, samoin kuin vuoden 1686 kirkkolaki, antavat kellojensoiton lukkarin tehtäväksi. Tähän tehtävään viittaa jo ammatin ruotsinkielinen nimitys, klockare. Kellojensoitto on ollut keskiaikana ja myöhemminkin viranhaltijan keskeinen tehtävä. Merkillepantavaa on kuitenkin se, että kaikki soitot eivät ole kuuluneet lukkarille. Säädöksissä puhutaan vain jumalanpalvelussoitoista.

Kuolinkellojen soittamisesta huolehtiminen on kuulunut omaisten tehtäviin. Tavallisen kansan miespuolisen väestön joukossa on ollut soittotaitoisia, tai pitäjässä on ollut tietty ”puoliammattilaisten” joukko, joita on käytetty paitsi kuolinkellojen soittamiseen, myös joskus avustamaan jumalanpalvelussoitoissa. (Bringéus, s. 70-71.) Suomessa on ollut myös käytössä ns. vuorottelujärjestelmä: pitäjänkokouksissa jaettiin talojen kesken soittovuorot, jotka pappi kuulutti sunnuntaisin saarnatuolista. Kellonsoittajat tulivat eri puolilta pitäjää. Näin meneteltiin varsinkin hallitsijoiden kuolinkellojen soiton järjestelyssä, koska kelloja piti usein soittaa kuukaudenkin ajan tietty minuuttimäärä päivässä. Vanhat asiakirjat tietävät kertoa myös ongelmista, joita ”maallikkojen” soittamisesta seurasi: vallattomuutta tapuleissa ja kilpailua siitä, kuka soittaisi rajuimmin. (Kuuliala, s. 46-50.) Vähitellen lukkarit pyrkivät sitemmin vapautumaan kellonsoittajan tehtävistä siirtyäkseen kansanopetuksen ja esilaulun työsaralle. Tapuleihin kiipesivät kirkonvartijat, erilliset kellonsoittajat tai suntiot. Kellojen soitto oli useimmiten vain yksi osatehtävä ja toimenkuvaan yhdistettiin nykyaikaisittan katsoen lähinnä vahtimestarin tehtäviä. (Bringéus, s. 77-78.)

5.2. Kellonsoittajat Vesilahdessa

Kaupungeissa kellonsoittajan tehtävien siirtyminen pois lukkareilta tapahtui aikaisemmin kuin maaseudulla. Vesilahden seurakunnassa kehitys näyttää olleen varsin hidasta, koska vasta vuonna 1899 on kirkonkokouksessa todettu: ”Koska vanhastaan on ollut kellojen soittaminen lukkarilla ja kirkonvartiolla; mutta nykyinen kirkkolaki 263 p ei velvoita lukkaria kelloja soittamaan, niin emme mekään katso häntä voitavan velvoittaa siihen”. (Vesilahden kirkonkokouksen ptk. 11.9.1899, VKA.) Tällöin tehtävät on jaettu kirkonvartijalle ja haudankaivajalle. Vuosien kuluessa haudankaivaja on saanut ottaa soitot vähitellen kokonaan itselleen. Kirkkoneuvosto on määrännyt vuonna 1917 haudankaivajan tehtäväksi mm. ”soittaa ehtookellot, kaikki jumalanpalvelukseen kuuluvat ja myös hautaustoimiin kuuluvat kellot, sekä hoitaa kellot ja toimittaa korjatuksi kelloissa mahdollisesti syntyvät vikavaisuudet”. (Vesilahden kirkkoneuvoston kokouksen ptk. 11.2.1917, VKA.)

1920 ja 1930-luvuilla on havaittavissa horjuvuutta seurakunnallisten viran- ja toimenhaltijoiden nimityksistä. Arkistolähteissä mainitaan joskus kellonsoittajasta, joskus kirkonpalvelijasta tai haudankaivajasta samankin henkilön ollessa kysymyksessä. Toisaalta toimenkuvat eivät ole olleet

selkeästi rajattuja. Seurakuntalaisten keskuudessa alkoi tällöin vakiintua käyttöön suntio-nimitys vahtimestarin tehtäviä hoitavasta työntekijästä (Salonen, Eino, haastattelu), vaikka vuonna 1937 hyväksytty ohjesääntö puhuuakin kirkonpalvelijasta. Tämän palvelijan toimenkuvaan on yhdistetty kellojen soitto, haudankaivuu ja hautausmaan hoito sekä suntion (vahtimestarin) tehtävät. (Vesilahden kirkkovaltuuston kok. ptk. 19.12.1937, VKA.) Vuoden 1980 alusta viranhaltijan nimeke on muutettu seurakuntamestariksi, mutta tehtäväkokonaisuus on lähes muuttumaton verrattuna 1930-luvun kirkonpalvelijaan. (Salonen, Esko, haastattelu.)

Ohje- ja johtosäännöt eivät kuitenkaan kerro mitään siitä, miten kelloja milloinkin soitetaan. Aino neuvo tähän on: ”kellonsoittajana tulee hänen vanhaa soittotapaa noudattaen huolehtia täsmällisesti kellojen soitosta ottaen huomioon kirkkoherran antamat määräykset soittojen ajoista” (Vesilahden kirkkovaltuuston kok. ptk. 19.12.1937, VKA). Käytännössä esimies ei ole osannut antaa asiassa neuvoja, vaan kellonsoittaja on toiminut omien näkemyksiensä mukaan. (Salonen, Eino; Kylliäinen, haastattelu.)

Koska Vesilahdessa on kaksi kirkonkelloa, on myös tarvittu kaksi soittajaa aina siihen saakka, jolloin polkusoitosta luovuttiin. Toinen soittaja on ollut varsinaisen kellonsoittajan valitsema ja tehtävään opettama apulainen. Seurakunnan taholta avustajan valintaan ei ole puututtu, kellonsoittaja on joutunut jopa maksamaan itse palkankin avustajalleen. Tämäkin lienee ollut yhtenä tekijänä vaikuttamassa polkusoiton lopettamiseen. Poikkeuksellisen hyvin muistetaan iäkkäiden seurakuntalaisten keskuudessa eräs kellonsoittajan apulainen tämän vuosisadan alkupuolelta. Hän on tietävästi ainoa naispuolinen tehtävää suorittanut. Kirkonvartijana oli tuolloin seppämestari Kaarlo Lind, joka oli opettanut vaimonsa Annan erinomaiseksi pikkukellon polkijaksi. ”Eiks moikunu taas pirusti”, tunnetaan hänen itsetietoisena lausahduksenaan. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Autonomian ajalta on myös Vesilahdessa merkintöjä ”maallikkojen” toimimisesta kellonsoittajina. Kuoleman kohdattua keisarillisen perheen jäseniä määrättiin kelloja soitettavaksi kuukauden ajan joka päivä. Tehtävä annettiin sellaiselle, joka suostui tekemään sen pienimmällä palkalla. Itseen soittotaitoisina pitävät tekivät tarjouksensa, ja pitäjänkokous valitsi edullisimman vaihtoehdon. (Vesilahden pitäjänkokousten ptk. 1859-1870; 1874-1889, VKA.)

Kellotapulin avainta säilytettiin aina 1950-luvulle saakka tapulin ulkoseinässä olevassa lokerossa. Tulipalon sattuessa käytettiin sammutusväen hankintaan kirkonkelloja ilmoitusvälineenä. Tiedon ensimmäisenä saanut oli oikeutettu nousemaan torniin soittaakseen kelloja mahdollisimman sekavasti ja hälyisesti, jotta soiton tarkoitus kävisi selvästi ilmi. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Miten soittajat ovat taitonsa oppineet? Kaikki haastatellut kertoivat soittavansa ”omasta päästään”, kukaan ei ole opettanut”. Lisäkysymykset paljastivat kuitenkin oppimisen keskeiseksi henkilöksi Vesilahdessa Eino Salosen, joka puolestaan on koko ikänsä kuunnellut kellojen soittoa tarkasti havainnoiden. Esimiehet, kirkkoherrat, ovat lähettäneet neuvoa kysyvän kellonsoittajan tämän perinteenkannattajan opetettavaksi. Näin soittotraditio on säilynyt suhteellisen muuttumattomana ja jatkunee samanlaisena, koska Eino Salonen on nykyisen seurakuntamestarin setä. Ensimmäinen soittokeikka on ohjeista huolimatta tuntunut hankalalta; taitoa ei voi harjoitella konkreettisesti. Soittaja on rohkaissut itseään esimerkiksi ajattelemalla: ”ei kai sitä kukaan niin tarkkaan kuuntele, kunhan lyödä läppäyttelen.” (Kylliäinen, haastattelu.)

6. VESILAHDESSA KIRKONKELLOILLA SOITETTAVAT SOITOT

Vesilahden nykyiset kirkonkellot ovat täyttäneet tehtävänsä lähes 200 vuotta. Enin osa soittojen yksittäispiirteistä on tallella ainoastaan muistitietona kellonsoittajilla tai joillakin soittoja havainnoiden kuunnelleilla seurakuntalaisilla. Suomen evankelisluterilainen kirkko ei ole valtakunnallisesti nähnyt tarpeelliseksi määritellä kellojensoiton yksityiskohtia, vaan jokainen seurakunta on saanut toteuttaa omia tapojaan. Myöskään Tampereen tuomiokapituli, jonka piiriin Vesilahti kuuluu, ei ole antanut asiasta minkäänlaisia ohjeita. (Lehvilä, puhelinhaastattelu.) Perinne on elänyt, ja nykyiset soitot voidaan jakaa kahteen ryhmään: lepopäivän viettämiseen liittyviin ns. pyhäpäiväsoittoihin ja kuolemantapaukseen liittyviin soittoihin.

6.1. Pyhänviettoon liittyvät soitot

Kristillisen kirkon jumalanpalveluselämässä sunnuntai muodostaa kulttimenojen keskeisen tapahtumajakohdan. Silloin toteuttavat myös kirkonkellot toista tehtäväkokonaisuuttaan, tiedotusta, kutsua ja kehoitusta hiljentymiseen. Säännöllisesti toistuvana, tiettyyn kellonaikaan tapahtuvana merkitsee kellojen kumu kuulijoilleen tiettyä jatkuvuuden ja turvallisuuden tunnetta. ”Kellojen metallinen, ylimaallinen sointi välittää minulle tuntemuksen kuulumisesta sukupolvien ketjuun, se on minulle musiikkia esi-isiltä.” (Salonen, Eino, haastattelu.)

Pyhäpäiväsoittoja on käytössä neljä: ehtookellot, huomenkellot, yhteensoitto ja lähtökellot.

6.1.1. Ehtookellot

Kristittyjen keskuudessa tuli jo vanhalla ajalla tavaksi, että sunnuntai alkaa lauantaina kello 18. Tämän pyhän alkamisen ilmoittavat lauantain ehtookellot. (Lempiäinen 1976, s. 20.) Soitto on jäännös katolisesta vespersoitosta, joka aloitettiin suuren kellon kläppäyksellä. (Kuorikoski, KML 1944: 10, s. 203.) Vesilahdessa ehtookellojen soittoaika on vuosikymmenien kuluessa kokenut joitakin muutoksia. Vuonna 1917 on kirkkoneuvosto määrännyt lauantaikellot soitettaviksi auringonlaskun aikaan, kesällä (1.3. – 30.9.) kuitenkin kello 19. (Ptk. 11.2.1917, VKA.) Pimeän tulon huomioonottaminen kellojen soitossa on täten elänyt Turun lukkarisäännöistä 1900-luvulle saakka (vrt. ed. s. 5). 1920-luvulta lähtien kertoo muistitieto tosin Vesilahdessa ehtookelloja soitetun kahdeksaltatoista ympäri vuoden aina 1950-luvulle saakka virallisista määräyksistä huolimatta. (Salonen, Eino, haastattelu.) Jostakin syystä muutettiin ehtookellojen soittoaika 1950-luvulla talvikautena (Pyhäinpäivästä Marian päivään) kello kuudeksitoista. Asiaan on todennäköisimmin vaikuttanut vuonna 1955 ilmestynyt kirkonpalvelijan käsikirja ”Jumalan huoneen vartijana”, jossa J.F. Kuorikoski esittää omana ehdotuksenaan, että pyhänsoitto soitettaisiin talven aikana auringonlaskun aikaan (s. 47). Virallista merkintää muutoksesta ei Vesilahden seurakunnan asiakirjoissa ole. Sekä sen hetkinen kirkkoherra että kellonsoittaja ovat jo vainajia, joten asiaa ei voi tarkistaa.

Seurakuntalaiset eivät hyväksyneet talviajan aikaisempaa soittoaikaa varauksetta. Iäkkäät henkilöt kertovat vieläkin hämmästelevänsä moista siirtoa. ”Pyhän alkamista ei kai noin vain voi siirtää paria tuntia aiemmaksi” on seurakuntamestarille todettu, josta syystä ehtookellot soivat kuluvan vuoden Pyhäinpäivästä lähtien ympäri vuoden kello 18 lauantaisin ja pyhien aatoina. (Salonen, Esko, haastattelu.)

Ehtookellot soitetaan tavallisten pyhien aatoina yhdellä kellolla, suuremmalla. Kaikkien juhlapyhien aatoina saavat molemmat kellot yhdessä kuuluttaa pyhän alkaneeksi. Tähän vanhaan vesilahtelaiseen tapaan toi lyhytaikaisen muutoksen Kyyjärveltä tullut suntio vuonna 1965. Hän soitti kaikki soitot aina molemmilla kelloilla, koska katsoi sen juhlallisemmaksi kuin yksitoikkoisen yhden kellon äänen. (Kylliäinen, haastattelu.) Viisitoista vuotta vesilahtelaiset kuuntelivat ehtookellonsa kahdella kellolla soitettuna, kunnes vuonna 1980 virkaan astunut seurakuntamestari halusi palauttaa vanhan, perinteisenä pitämänsä soittotavan: molemmat kellot soittavat vain juhlapyhien aatoina. (Salonen, Esko, haastattelu.) Soiton loppuun lyödään aina 9 kläppäystä kolmen lyönnin sarjoissa, lyhyt tauko kunkin sarjan välissä kläppäysten äänen voimakkuuden vähitellen hiljetessä ja häipyessä. Nämä lyönnit muistuttavat yhdeksästä naulanlyönnistä Jeesuksen ristiinnaulitsemisessa. (Salonen, Eino; Kylliäinen, haastattelu.)

Vanhat säännöt määräävät ehtookelloja soitettavaksi 15 minuuttia kerralla (Vesilahden kirkkovaltuuston kok. ptk. 19.12.1937, VKA); nykyinen soittoaika en enää 5 minuuttia. Vanhat määräykset ovat kaiketi voimassa, koska niitä ei ole kumottu tai uudistettu, mutta ”jaksaisiko niitä kukaan enää viittätoista minuuttia kuunnella” ja ”kaikesta nyt pihistetään, miksei sitten kellojen soitostakin”. (Salonen, Eino, haastattelu.) Toisaalta asialle on luonnollinen selitys sekin, että kelloja polkemalla soitettaessa tarvittiin enemmän aikaa jo kellojen vauhtiin saamiseksi.

Ehtookellojen soittotempo on keskinopea: lyönnit seuraavat toisiaan noin 5-6 sekunnin väliajoin. Ilosanoman sisältävien juhlapyhien aatoina (esim. jouluna) saattaa soittaja nopeuttaa tempoa mielentilansa mukaan, ”riippuu siitä, millä mielellä tapuliin menee”. (Kylliäinen, haastattelu.)

6.1.2. Huomenkellot

Huomenkellot, joista käytetään myös nousukellojen nimeä kehottavat seurakuntalaisia sunnuntaiaamuisin nousemaan levolta ja valmistautumaan jumalanpalvelukseen. Yleisin Suomen seurakunnissa käytetty huomenkellojen soittohetki on kello yhdeksältä (Kuuliala, s. 63), ja vanhimmat tiedot kertovat myös Vesilahdessa soitetun tähän aikaan aina vuoteen 1937 saakka, jolloin soiton alkamisajankohdaksi on määrätty kello 8.30. (Vesilahden kirkkovaltuuston kok. ptk. 19.12.1937, VKA.) Syynä muutokseen on ollut silloin käytössä ollut tapa suorittaa hautauksia sunnuntaiaamuisin ennen jumalanpalvelusta. Näin saatiin aikaa huomenkelloista jumalanpalveluksen alkamiseen puoli tuntia lisää. (Salonen, Eino, haastattelu.) Hautauksia ei enää moniin vuosiin ole toimitettu sunnuntaiaamuisin, mutta huomenkellojen soittohetki on pysynyt entisellään. Nykyinen seurakuntamestari haluaisi siirtää soiton alkamaan ikivanhan tavan mukaisesti kello yhdeksältä, mikä antaisi viranhaltijalle lyhyemmän odotusajan kymmeneltä alkavaan jumalanpalvelukseen. (Salonen, Esko, haastattelu.)

Huomenkellot soitetaan, kuten lauantain ehtookellotkin, tavallisina pyhinä vain suurella kellolla, juhlapyhinä molemmilla. Tässäkin soittotraditiossa oli suntion tavoista johtuen vuosina 1965-1980 molempien kellojen kausi (vrt. s. 13). Soitto aloitetaan yhdeksällä kläppäyksellä, jotka soitetaan kolmen lyönnin sarkoissa lyöntiäänänen koko ajan vähitellen voimistuessa. Järjestys on siis päinvastainen kuin lauantain ehtookelloissa. Pyhäaamuna kuulijoiden mieli halutaan ensimmäiseksi saada ajattelemaan ristiinnaulittua Vapahtajaa. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Huomenkelloja on soitettu milloin 5, milloin 15 minuuttia. Soittaja on ilmeisesti toiminut mielensä mukaan, koska muistitiedon mukaan etukäteen ei ole voinut milloinkaan tietää kuinka kauan kellot soivat. Joku on saattanut soittaa puoli tuntiakin. (Salonen, Eino, haastattelu.) ”Kauniina kesäaamuna teki mieli soitella vaikka kuinka pitkään, eikä sitä aikaa niin kellosta tullut katsottua”, ilmaisee asian entinen suntio Erkki Kylliäinen.

Tempo on sunnuntaiaamun soitossa keskinopea, kuten ehtookelloissakin. ”Aamu inspiroi kuitenkin usein vilkkaampaan soittoon, onhan uusi päivä edessä eikä laskeutuva hämärä, kuten lauantai-iltana”

(Kylliäinen, haastattelu). Soittajan mielentila ja ulkonaiset olosuhteet ovat täten myötävaikuttaneet paitsi keston myös tempoon.

6.1.3. Yhteensoitto

Yhteensoitto kutsuu kirkkokansan ”yhteen” alkavaan jumalanpalvelukseen ja samalla ilmoittaa toimituksen alkavan. Tämäkin soitto on ikivanha ja sille on ominaista kaikkien mahdollisten kellojen käyttö. (Kuorikoski, KML 1944: 10, s. 206.) Vesilahdessa yhteensoitetaan noin kolme minuuttia ennen kymmentä, jolloin jumalanpalvelus alkaa. Soitto saattaa joskus jäädä lyhyemmäksi esimerkiksi siitä syystä, että pappi on tullut kirkkoon viime minuuteilla. Suntion on puettava pappi alttarivaatteisiin ennen yhteensoittoa, ja kaiken sujuminen ajallaan on saattanut jännittää kellonsoittajaa. Seurauksena on voinut olla hätäinen, rytmisestäkin sekava soitto. (Kylliäinen, haastattelu.)

Yhteensoitto aloitetaan aina suuremmalla kellolla ja se soitetaan ilman kläppäyksiä. Tempo on nopeahko, ja tuloksena pitäisi olla riemukas, juhlallisen tunnelman luova kutsu sanankuuloon. (Salonen, Eino; Kylliäinen, haastattelu.)

6.1.4. Loppusoitto

Loppusoitto, jota kutsutaan myös lähtökelloiksi, on jäännös katolisen kirkon rukouskellosta, jota soitettiin jumalanpalveluksen päätökseksi Isä meidän –rukouksen aikana. Soittoa on joskus kutsuttu myös rauhankelloksi, pro pace, jonka aikana on rukoiltu rauhan, esivallan ja autuaallisen lopun puolesta. Nykyinen loppusoitto on lähinnä käytännöllistavoitteinen juhlallinen amen koko jumalanpalvelukselle tai soiva näkemiintoivotus kirkkokansalle. (Bringéus, s. 156-158.)

Muistitieto kertoo loppusoiton Vesilahdessa aina soitetun kläppämällä yhdeksän lyöntiä suuremmalla kellolla kolmen lyönnin sarjoissa. Tempo on tässä soitossa keskinopea, ja viimeiset kolme kläppäystä häivytetään vähitellen äänen voimakkuutta joka lyönnillä hiljentäen. (Salonen, Eino, haastattelu.)

6.2. Kuolemantapaukseen liittyvät soitot

Kun kirkonkellot soivat arkipäivänä nykyään Vesilahdessa, tietää, että kuolema on vierailut jonkun seurakuntalaisen luona. Kellojen tarkoituksena ei ole ainoastaan ilmoittaa vainajasta, vaan myös kehottaa jälkeenjääneitä ajattelemaan elämän katoavaisuutta, kuten jo vuoden 1686 kirkkolaissa ilmoitetaan. Kuolinkellot ovat olleet myös Vesilahdessa maksullisia aina 1960-luvulle asti. Sen sijaan Ruotsin vallan ajalta peräisin olevaa säätyajattelua on pyritty poistamaan määrittelemällä kaikille vainajille yhtä pitkät soitot. (Vesilahden kirkkoneuvoston kok. ptk. 11.2.1917, VKA) Mikäli kelloja ei ole soitettu jonkun vainajan jälkeen, se ei ole enää merkinnyt köyhyyttä, vaan kirkkoon kuulumattomuutta. (Salonen, Rino, haastattelu.)

Eri seurakunnissa kuolinsoittokäytäntö on vaihdellut, mutta tavallisimmat soitot ovat olleet sanomakellot, jotka on soitettu jonakin arkipäivänä kuolemantapauksen jälkeen, haudanavauskellot haudankaivamisen alkaessa, tulokellot vainajaa kotoa hautausmaalle tuotaessa ja hautauskellot, jotka on soitettu hautausmaaton lähtiessä siunauspaikalta hautaa kohti. Paikoin on soitettu lisäksi lähtökellot haudan umpeenluonnin jälkeen ja kiitoskellot tehtäessä jumalanpalveluksessa ”kuolleen kiitosta”. (Lempiäinen 1974, s. 226.) Vesilahdessa soitetaan kuolemantapauksen yhteydessä kahdet kellot: sanomakellot l. kuolinkellot ja saattokellot. Molemmissa on yksittäispiirteitä edellä mainituista lukuisista soitoista.

6.2.1. Sanomakellot l. kuolinkellot

Sanomakellot ovat jäännös katolisen kirkon sielukelloista, joiden tarkoituksena oli auttaa sielua kuolinkamppailussa vapautumaan pahoista hengistä. Toisena tehtävänä oli antaa kuuliijoille kehoitus rukoilla kuolleen sielun puolesta. Tähän liittyen saatettiin näitä kelloja soittaa jo vaikeasti sairaan potilaan eläessä, jotta lähimmäiset saisivat muistutuksen esirukoukseen. (Bringéus, s. 226.)

Vanhastaan on Vesilahdessa soitettu sanomakelloja kahdeltatoista puolen tunnin ajan välittömästi sinä tai seuraavana päivänä, jona tieto vainajasta on saatu soittajalle. Erikseen soitettiin vielä ns.

vastaansoitokellot vainajaa kirkolle tuotaessa. (Vesilahden kirkkoneuvoston kok. ptk. 11.2.1917, VKA.) Nämä kaksi asiaa ovat nyttemmin yhdistyneet yhdeksi, sanomakelloiksi, jotka pyritään soittamaan omaisten toivomana arkipäivänä yhdeltätoista. Tavaksi on tullut, että vainaja tuodaan tällöin arkussaan ruumishuoneelle. Kellonsoittaja aloittaa lyönnit nähdessään hautaustoimiston auton tiettyssä paikassa noin kilometrin päässä kellotapulista. Soittoaika on lyhentynyt puolesta tunnista muutamaan minuuttiin, mutta perinteen elävyydestä kertoo se, että kukaan kellonsoittajista ei muistanut yhtään vainajaa tuodun kirkolle kellojen soimatta, vaikka sanomakellot soitetaan aina vapaaehtoisina toivomuksesta. (Salonen, Eino; Kylliäinen; Salonen, Esko, haastattelu.)

Vielä vuosisadan vaihteessa ovat säätyerot kuuluneet sanomakellojen soitossa myös Vesilahdessa. Muistitieto kertoo erityisistä taatikelloista, joita soitettiin ns. ”paremmille ihmisille”. Kun maksettiin runsaasti, saatiin pitkä soitto, ja näitä kelloja alettiin kutsua taatikelloiksi tai juhlakelloiksi. Kun tavallisista sanomakelloista perittiin yhden markan maksu, taatikelloista piti maksaa kaksi markkaa. ”Ei senkään isännän komeus lakkaa ennekuin on kolme kyynärää multaa suun päällä”, saatettiin taatikellojen soidessa todeta. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Oma erillinen ilmiö olivat autonomian aikana sanomakellojen soitot keisarillisen perheen jäsenille. Senaatti määräsi murhekelloja soitettaviksi koko valtakunnassa tunnin ajan kahdestatoista yhteen kaikkina muina päivinä paitsi sunnuntaina. Näistä soittoista on useita mainintoja Vesilahden kirkonkokousten tai kirkkoraadin kokousten pöytäkirjoissa. Soittaja on kullakin kerralla palkattu erillistä korvausta vastaan. (Vesilahden kirkonkokouksen ptk. 9.12.1860, 14.5.1865, 20.6.1880, 28.3.1881; kirkkoraadin kok.ptk. 18.11.1894, 23.7.1899.)

Sanomakellojen ensimmäisestä lyönnistä voi päätellä onko vainaja ollut nainen vai mies. Pikkukello aloittaa naispuolisen tai alle 15-vuotiaan lapsen ja suurempi kello miespuolisen vainajan kuolinsanomana. Soiton alkuun lyödään kolme hiljaista kläppäystä sukupuolen mukaan isolla tai pienellä kellolla, samoin loppuun. Nämä kolme lyöntiä muistuttavat Pyhästä Kolminaisuudesta. (Salonen, Eino, haastattelu.) Vuosina 1965-1980 olivat Vesilahdessa käytössä ns. ikäkellot. Sanomakellojen alussa ilmoitettiin vainajan ikä isolla tai pienellä kellolla sukupuolen mukaan. Kymmenet vuodet kläpättiin keskinopeassa tempossa ja viimeisen kymmenen ylittävät vuodet hyvin nopeilla lyönneillä. (Kylliäinen, haastattelu.) Ikäkellot on ollut tunnettu tapa myös Ruotsissa Gotlannin

saarella ja maan eteläosissa. (Bringéus, s. 222-223.) Suomessa tapaa on käytetty ainakin Valtimon ja Rautavaaran seurakunnissa, mutta laajalle tapa ei ole maassamme levinnyt. (Kuorikoski, KML 1944: 10, s. 210.) Ikäkellot toi Vesilahteen vieraasta seurakunnasta tullut suntio, joka kertoo tällä tavalla halunneensa tuoda ilmeikkyyttä muuten niin yksitoikkoiseen soittoon. (Kylliäinen, haastattelu.) Vesilahtelaiset eivät kuitenkaan ole tunteneet ikäkelloja tarvitsevansa, ja nykyinen kellonsoittaja on luopunut niistä seurakuntalaisilta tulleen kielteisen palautteen johdosta. (Salonen, Esko, haastattelu.)

Sanomakellot soitetaan molemmilla kelloilla rauhallisessa, hitaassa tempossa, jota entinen soittaja kuvaa näin: ”Kun viimeinen pisara äänestä on mennyt avaruuteen, lyödään seuraava lyönti” (Kylliäinen, haastattelu.) Kuulijalle pyritään välittämään koskettava, pysähdyttävä elämys mollisointuisen intervallin verkkaisesti toistuessa. (Salonen, Eino, haastattelu.)

6.2.2. Saattokellot

Saattokellot, joita kutsutaan myös kanto- tai hautauskelloiksi, soitetaan kannettaessa ruumista siunaustilaisuudesta hautaan. Niiden katsotaan kuvaavan vainajan pääsyä rauhaan maallisista vaivoista (Lempiäinen 1974, s. 226) ja toisaalta saattavan ihmistä hänen viimeisellä matkallaan. Vanha suomalainen sanonta kuvaa saattokelloja: Tuokaa tänne, täällä on tallell’, taivaan saliss’, pyhain paris’. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Saattokellojen soitto aloitetaan kantajien lähtiessä hautaa kohti isolla tai pienellä kellolla vainajan sukupuolen tai iän mukaan. Tähän soittoon ei kuulu kläppäyksiä missään vaiheessa, ja pikkukellon hiljainen kumahdus lopettaa soiton saattuetta johtavan papin saapuessa haudan ääreen. Kellonsoittaja ei näe tapulista kaikkialle hautausmaalle, mutta oppii arvioimaan ”kahden metrin tarkkuudella” oikean lopettamishetken. (Kylliäinen, haastattelu.) Saattokellojen soittoaika vaihtelee täten sen mukaan kuinka pitkä matka ruumissaatolla on kuljettavanaan.

Tempo on saattokelloissa hyvin verkkainen. Harrastunnelmainen siunaustilaisuus on päättynyt. Niin saattajien kuin kellonsoittajankin mieli on virittynyt kiirettömään, perimmäisiä kysymyksiä

mietiskelevään tilaan. Saattue kulkee hitaasti, kellot soivat harvaksen, ulkopuolinenkin tunnistaa pelkällä kuuloaistilla soiton hautaan saattajaksi. (Salonen, Eino, haastattelu.)

6.3. 1900-luvulla pois jääneitä soittoja

Vielä 1950-luvulla kertoi pikkukello sunnuntaipäivisin kello 9.45 vertauskuvallisesti, että pappi oli saapumassa työpaikalleen. Nämä ns. papinkellot halusi seurakunnan kirkkoherra Vesilahdessa sittemmin poistaa; tarkkaa ajankohtaa ei ole tiedossa. (Salonen, Eino, haastattelu.) Papinkellon soitto on peräisin keskiajalta, ja jo silloin sen soitto määrättiin soitettavaksi pienellä kellolla. Tästä syystä pikkukelloa joskus kutsutaan papinkellon nimellä. (Kuuliala, s. 64.) Papinkellot soitettiin Vesilahdessa nopeassa tempossa soittajan sopivaksi katsoman ajan. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Hautaustoimitukseen kuuluivatkin vuosisadan alussa lisäksi ns. multakellot, jotka soitettiin hautaa umpeen luotaessa ja sitä havuilla peitettäessä. Ei ole tiedossa miten multakelloja Vesilahdessa soitettiin tai milloin niistä luovuttiin. Kellonsoittajat kertovat ainoastaan iäkkäiden seurakuntalaisten joskus maininneen multakelloista. (Salonen, Eino; Kylliäinen; Salonen, Esko, haastattelu.)

Vesilahden kirkonkellot ovat 1950-luvulta lähtien soineet ainoastaan seurakunnallisissa tarkoituksissa. Tulipalojen ilmoittamiseen saatiin paloasema tehokkaampine äänisignaaleineen, joten maallisia soittoja ei enää soiteta kirkonkelloilla. (Salonen, Eino, haastattelu.)

7. KIRKONKELLOJEN SOITON MERKITYKSESTÄ JA ARVOSTUKSESTA YHTEISÖSSÄÄN

Kirkonkellojen ääni tavoittaa lähes jokaisen seurakuntalaisen jossakin elämän vaiheessa. Se ei voi olla merkityksetön ääni-ilmio, koska soitto useimmiten liittyy tiettyihin taitekohtiin ihmisen elämässä, nyttemmin lepopäivän viettoon tai kuolemaan. Vaikka soitot ovat vuosisatojen kuluessa

yksinkertaistuneet ja vähentyneet, niiden olemassaoloa ei ole asetettu kyseenalaiseksi ainakaan Vesilahdessa. Kellonsoittajat sanovat välittävänsä, paitsi sen käytännöllisen tiedotuksen mikä soittoihin sisältyy, ensisijaisesti tunnelmaa. Soiton pitäisi heidän mielestään olla tilanteen mukaan iloista, vakavoittavaa, koskettavaa, mutta aina juhlallista tunnelmaa luovaa. Kirkonkello soittimena herättää kunnioituksen tunnetta suuruudessaan ja mahtavuudessaan. Juhlamieli syntyy soittajalle viimeistään tapuliin päästyä, jolloin pyrkii siirtämään oman tunnetilansa kellojen välityksellä kuulijoille. Säännöllisesti toistuvina soitot liittävät ihmiset sukupolvien ketjuun, samat kumahdukset ovat kaikuneet menneitten sukupolvien elämässä. (Salonen, Rino; Kylliäinen; Salonen Esko, haastattelu.)

Kirkonkellojen soitto on peilannut kunkinhetkistä yhteiskuntaa. Säätöajattelu on heijastunut kuolinkelloissa menneinä vuosisatoina, ikäkin on haluttu joskus kuuluttaa sanomakelloissa. Tasa-arvoa vaativa nyky-yhteiskunta ei kuitenkaan ole vielä pyrkinyt yhdenmukaistamaan kuolinkellojen aloitusta. Pikkukellon korkeampi, vienompi sävel saa edelleen kertoa naispuolisesta vainajasta suuremman kellon lyödessä miespuoliselle.

Kotiseurakunnan kirkonkellojen ääntä muistellaan usein kauniina. Kauneus tuskin tarkoittaa kellojen ääntä sellaisenaan; kirkonkellot tulkitsevat kaikkea sitä lämmintä, mielihyvää tuottavaa, minkä ihminen liittää lapsuuteen ja kotiseutuun. Mollisävyinen pieni terssi painuu vesilahtelaisen mieleen kauneimpana mahdollisena kirkonkellon sointuna, vaikka puolueettomasti eri kellojen ääniä kuunteleva saattaisi asettaa kauneuden kyseenalaiseksi. (Salonen, Eino, haastattelu.)

Kellonsoittajat kertovat arvostavansa työtään suuresti, koska kokevat pääsevänsä siinä vaikuttamaan ihmisten elämään myönteisellä tavalla. Seurakuntalaiset antavat harvoin tunnustusta tai palautetta soittoista, mutta jos ylivoimaisten esteiden takia joku soitto on jäänyt soittamatta, siihen on puututtu heti. Samoin jos soittaja ei ole avannut kaikkia tapulin luokkuja esim. talvipakkasella, on kysely, ”miksi meille ei kuulunut kellojen soitto tänä aamuna”. (Kylliäinen, haastattelu.) Tämän vuosisadan alussa kellojen soitto koettiin tärkeänä kunniatehtävänä, ei niinkään työvelvollisuutena. Kellonsoittaja oli yksi korkeata arvostusta nauttivista kirkon palvelijoista. (Salonen, Eino, haastattelu.) Kellojen soiton arvostuksesta kertoo myös jo edellä todettu asia, että vapaaehtoiset sanomakellot on aina haluttu soitettaviksi. Kirkonkellojen soittoa voi pitää instituutiona, jonka ydinintressinä on ihmisen elämän taitekohtien juhlistaminen välineenään musiikki-instrumentti, kello.

LÄHTEET

Arkistolähteet

TALLGRENIN päiväkirja = Thomas Tallgrenin päiväkirja vuosilta 1795-1835. Merkitty v. 1693-94 käytetyn rippikirjan lehdille. Hämeenlinnan Maakunta-arkisto.

Vesilahden kirkkoneuvoston kokousten pöytäkirjat 1917. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Vesilahden kirkkoraadin kokousten pöytäkirjat 1894 ja 1899. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Vesilahden kirkkovaltuuston kokousten pöytäkirjat 1937. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Vesilahden kirkonkokousten pöytäkirjat 1860, 1865, 1880, 1881, 1899. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Vesilahden pitäjänkokousten pöytäkirjat 1859-1870 ja 1874-1889. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Vesilahden seurakunnan jäsenrekisteri. Vesilahden kirkonarkisto (= VKA).

Painetut lähteet

ARAJÄRVI, KIRSTI Vesilahden historia. Tampere 1950.

BRINGÉUS, NILS-ARVID Klockringningsseden i Sverige. Lund 1958.

CEDERBERG, J.A. Lehtiä Turun Tuomiokapitulin historiasta. Turku 1892.

JALKANEN, KAARLO Lukkarin- ja urkurinvirka Suomessa 1809-1870. Helsinki 1976.

KL 1686 = Kircko-Laki ja Ordningi vuonna 1686. Turku 1688. (Näköispainos.)

KUORIKOSKI, J.F. Kirkonkellojen soitto. – Kirkkomusiikkilehti (= KML) 1944: 9, s. 180-182 ; 1944: 10, s. 202-211.

KUORIKOSKI, J.F. Ohjesääntö kirkonkellojen soittoa varten. – Jumalan huoneen vartijana. Kirkonpalvelijan käsikirja. Toim. Eino Sormunen. Pieksämäki 1955.

KUULIALA, WILJO-KUSTAA Kellot tempelin. Sortavala 1943.

LEMPIÄINEN, PENTTI Pyhät ajat. Jyväskylä 1976.

LEMPIÄINEN, PENTTI Pyhät toimitukset. Helsinki 1974.

Otavan iso musiikkitietosanakirja 3. Helsinki 1978.

Saatanto Tuonelaan eli ilmoitteita miten meikäläiset kuolleenkorjaus-tawat owat muodostuneet. Antero Wareliuksen toimittamia. Turku 1861.

SANDHOLM, ÅKE Klockarna i Finland på 1500- och 1600-talen. Åbo 1966. (Acta Academiae Aboensis, ser. A. Humaniora. Vol. 32 nr 2.)

Soitinten luokitusjärjestelmä. Erich M. von Hornbostel ja Curt Sachs. Suomennos Timo Leisiö. – Musiikki 1974: 1-4.

Muut lähteet

KYLLIÄINEN, ERKKI, ent. suntio. Haastattelu 4.8.1981.

LEHVILÄ, SINIKKA, notaari. Tampereen tuomiokapituli. Puhelinhaastattelu 23.8.1981.

SALONEN, EINO, rakennusmies, ent. suntio. Useita haastatteluja kesällä 1981.

SALONEN, ESKO, seurakuntamestari. Haastattelu 8.8.1981.

VENTELÄ, PEKKA, kanttoriurkuri. Puhelinhaastattelu 13.11.1981.